

daki bir arkadaşına yazdığı mektupta Hz. İbrâhim'in, Hz. Muhammed'in ve diğer bütün peygamberlerin mekânı olan kut-sal topraklarda bütün ırk ve renklerden insanlarda gördüğü kardeşlik ruhunu, konuk severliği anlatan ve her renkten insanın gösterdiği bu cana yakınlık karşısında büyüldüğünü, Amerika'nın ırk problemini ortadan kaldıran İslâm'ı anlamasının şart olduğunu söyleyen Mâlik eş-Şahbâz, Amerika'ya dönünce gerçek anlamda siyah-beyaz kardeşliğini esas alan bir toplum meydana getirmeyi amaçlayan Muslim Mosque (Mart 1964) ve Organization of Afro-American Unity (Haziran 1964) adlı teşkilâtı kurdu. Fakat kısa bir müddet sonra kendisine ve ailesine yönelik tehditler almaya başladı, evi kundaklandı. Bu gelişmelerden fazla yaşatılmayacağını hisseden Malcolm, o sıralarda kendisiyle sürekli görüşerek biyografisini yazmakta olan Alex Haley'e kitabı yayımlanmış olarak okumaya ömrünün yetmeyeceğini söylemiş ve bir süre sonra 21 Şubat 1965'te Harlem'de konuşma yaparken öldürülmüştür. Suikast bir muamma olarak kalmakla birlikte üzerinde en fazla konuşulan ihtimal Elijah Muhammed ve Central Intelligence Agency (CIA) iş birliğiyle gerçekleştirilmiş olduğudur. Müslümanlar, özgürlükçüler, insan hakları savunucuları, sosyalistler ve daha birçok grup kendilerinde Malcolm X ile özdeşleştirecekleri bir yan bulmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Haley, *Malcolm X* (trc. Abdullah Bizden – Yaşar Kayırlı), Ankara 1978; a.e. (trc. Yaşar Kaplan), İstanbul 1984; G. Breitman, *Malcolm X: The Man and His Ideas*, New York 1988; A. Young, *Malcolm X: Eylemin Öteki Yüzü* (trc. S. Tekin), Konya 1993; R. B. Turner, *Islam in the African-American Experience*, Bloomington 1997, s. 174-237; Yahya Monastra, "The Name Shabazz: Where did it Come From?", *IS*, XXXII/1 (1993), s. 73-76; L. H. Mamiya, "Malcolm X", *ER*, IX, 144-145; Akbar Muhammad, "Malcolm X", *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World* (ed. J. L. Esposito), Oxford 1995, III, 38-41.

ALİ KÖSE

MALDİVLER

Hint Okyanusu'nda bir adalar ülkesi.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

II. TARİH

Hint Okyanusu'nun kuzeyinde, Seylan adasının yaklaşık 650 km. güneybatısında irili ufaklı 2000 civarında adadan oluşan Maldivler'in yüzölçümü 298 km²,

nüfusu 329.685'tir (2003). Başkanlık tipi cumhuriyetle yönetilen ülkenin resmî adı Divehi Cumhûriyye, başşehri Male'dir (81.000 nüfus). Diğer yerleşim birimlerinin nüfusu 10.000'in altındadır.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Maldiv adaları çok sayıda mercan adaları topluluğudur. Adaların üstü basık ve yükseklikleri azdır. Ülkenin en yüksek noktası sadece 24 metredir (Wilingili adasında). Ekvatorial iklim tipinin hâkim olduğu Maldivler'de sıcaklık yaz ve kış hemen hemen aynı kalır (30° C dolaylarında). Güneybatıdan esen musonlar mayıs-ağustos aylarında yağış getirir. Adalar, aralarında hindistan cevizi ve ekmek ağaçlarının bulunduğu, tropik çalılık-lardan oluşan gür bir bitki örtüsüne sahiptir.

Genel olarak adalardan sadece 200 kadarında yaşayan nüfus ataları Seylan adasından geldiği için Sinhali diye bilinen topluluklar, Tamiller ve az sayıda Araplar'dan oluşur. Ülkede Hint-Avrupa dil ailesinden olan Divehi dilinin yanı sıra Arapça, Hintçe ve İngilizce konuşulmaktadır. Halkının tamamı Şâfiî mezhebine mensup Sünnî müslümandır.

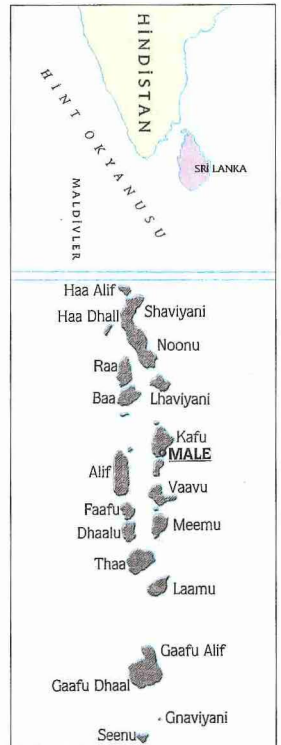
Maldivler'in ekonomik zenginliği balıkçılık ve turizme dayanır. Tarım toprakları çok az olduğundan pirinç gibi başlıca besin maddeleri dışarıdan alınır. Tarım alanında hindistan cevizi üretimi başta gelir. Yağından ve etli bölümünden besin olarak yararlanılan hindistan cevizinin kabuğunun liflerinden ip ve hasır yapılır. Eskiden gemi direklerini bağlamada kullanılan bu ipler Suudi Arabistan, Hindistan ve Çin'e satılırdı. Günümüzde ise eski önemini yitirmiştir. Sanayi etkinliği olarak balık konservecililiği dışında hazır giyim, tekne yapımı ve el sanatları (turizme yönelik hediyelik eşya vb.) dikkati çeker. Ulaşım sektöründe sadece deniz ulaşımından söz edilebilir. Başşehir Male'de uluslararası bir havaalanı vardır. İhracatında donmuş orkinos balığı, konserve balık, kurutulmuş balık başta gelir. Bunlar en çok Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Tayland, Sri Lanka ve Japonya'ya satılır. Japonya ve Sri Lanka'nın öncelikli olduğu ithalatında çeşitli makineler, madenî yakıtlar, kimyasal maddeler ön sırayı alır.

II. TARİH

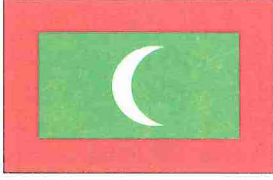
İsminin muhtemelen Sanskritçe'den geldiği kabul edilen Maldivler, Divehiler olarak bilinen yerli halkın dilinde Divehi Râje diye adlandırılır. Bölgenin adı Arap-

ça kaynaklarda ise Dîbâ Mahal (Kâdî Hasan Tâceddin, I, 8), Zîbete'l-Mehel (İbn Battûta, IV, 53), ed-Dîbe (İbn Mâcid, vr. 74^b, 75^a), Cüzürü'z-Zîb (Süleyman el-Mehrî, vr. 24^a-25^a) şeklinde kaydedilmektedir.

Milâttan önce V. yüzyıldan itibaren yerleşim yeri olduğu anlaşılan Maldivler, İslâm dönemine kadar Hinduizm ve özellikle Budizm'in etkisinde kalmış ve burada birçok tapınak inşa edilmiştir. Maldivler'e İslâmiyet'in ne zaman girdiği hususu açık olmamakla birlikte daha ilk asırlarda müslüman tüccar ve denizciler vasıtasıyla bölgeye geldiği tahmin edilmektedir. İslâm'ın Maldivler'de geniş ölçüde yayılmaya başlaması VI. (XII.) yüzyıldan itibaren olmuştur. Maldivler'e dair bir eser yazmış olan Kâdî Hasan Tâceddin'e (ö. 1139/1727) göre Maldivler'in Budist kralı, Tebriz'den gelen Şeyh Yûsuf Şemseddin et-Tebrîzî vasıtasıyla 12 Rebîülâhîr 548 (7 Temmuz 1153) tarihinde müslüman olmuş ve Muhammed el-Âdil (Siri Bavanaditta Maha Radun) adını almıştır. Ardından Sultan Muhammed el-Âdil'in faaliyetleri neticesinde İslâmiyet bölgede yayılmaya başlamıştır (*Târîhu İslâmî Dîbâ Mahal*, I, 10). Maldivler'i 1343-1344 ve 1346 yıllarında ziyaret etmiş olan İbn Battûta ise adı geçen Budist kralın Mâlikî mezhebine mensup Mağribli Ebû'l-Berekât el-Berberî vasıtasıyla müslüman olup Ahmed ismini aldığını ve Ebû'l-Berekât tarafından yaptırılan camideki bir kitâ-

Maldivler

Resmî adı	: Divehî Cumhûriyye (Maldivler Cumhuriyeti)
Başşehri	: Male
Yüzölçümü	: 298 km²
Nüfusu	: 329.685 (2003)
Resmî dini	: İslâm
Resmî dili	: Divehî dili
Para birimi	: Rufiyaa (Rf) 1 Rf = 100 Laari

bede bu hususun kaydedildiğini ifade etmektedir (*er-Rihle*, IV, 62-63). Bugün genellikle bölgede İslâmiyet'in Şeyh Ebû'l-Berekât el-Berberî sayesinde yayıldığı kabul edilmekte ve onun Male'deki türbesi en çok ziyaret edilen yerler arasında bulunmaktadır.

Maldiv adalarında bir buçuk yıl süreyle kalan, burada evlenen ve kadı olarak tayin edilen İbn Battûta "dünyanın en ilginç yerlerinden biri" şeklinde tanımladığı Maldivler'e geniş yer ayırmakta, halkının tamamının müslüman olup dindar, halim selim ve dürüst olduğunu, adalarda birçok caminin bulunduğunu kaydetmekte, bölgenin örf ve âdetleri, ticarî gelenekleri, dönemin hükümdarı Hatice Sultan başta olmak üzere kadınları hakkında bilgi vermektedir (*a.g.e.*, IV, 53-77, 98-100). IX. (XV.) yüzyılın Arap denizcisi İbn Mâcîd ve onu takiben Süleyman b. Ahmed el-Mehrî de eserlerinde Maldivler'den bahsetmekte ve özellikle denizciler için faydalı bilgiler vermektedir.

VII. (XIII.) yüzyılda tamamen müslüman olduğu anlaşılan Maldivler 965-981 (1558-1573) yılları arasında Portekiz işgali altında kaldı. Portekizlilerle çarpışma esnasında öldürülen (965/1558) Sultan Ali b. Abdurrahman "eş-Şehîd" unvanıyla Maldiv tarihine geçti. Adalar Portekiz kuvvetleri kumandanı Adiri'nin yönetimine verildi. Maldiv müslümanları, Portekiz işgaline karşı Muhammed el-Hatîb Takurufânı el-Utîmî ve kardeşleri Ali el-Hatîb ile Hasan el-Hatîb liderliğinde oldukça etkili bir direniş gösterdiler. Ali el-Hatîb bu mücadeleler sırasında öldürüldü. 981'de (1573) Portekizliler adalar-

dan çıkarıldı ve Muhammed Takurufânı sultan ilân edildi. Adaletli ve merhametli bir sultan olarak "el-Kebîr" unvanıyla anılan Muhammed Takurufânı idaresinde (1573-1585) Maldivler en huzurlu dönemlerinden birini yaşadı. Ancak dinî ilimler sahasında bir süre önce, başlayan gerileme özellikle Portekizliler'in Maldivler'i istilâsı sırasında belirgin hale gelmiş ve adalarda yaygın olan Mâlikî mezhebini neredeyse öğretecek âlim kalmamıştı. Bu sırada Hadramut'ta Şâfiî fikhî tahsil eden Maldivli âlim Muhammed Cemâled-din el-Mahallî ülkesine dönünce Sultan Muhammed Takurufânı tarafından kadı tayin edildi. Onun gayretleriyle adalarda hukukî uygulamalarda Mâlikî mezhebinin yerini Şâfiî mezhebi aldı ve halk arasında bu mezhep yayılmaya başladı.

Portekizliler 1034 (1625) yılında Maldivler'e tekrar saldırdıysa da Sultan Muhammed İmâdüddin (1620-1648) tarafından püskürtüldüler. Maldivler bazan etraftan gelen diğer saldırılara da mâruz kaldı. Uzun süre tahtta kalan hükümdarlardan biri olan ve eğitim, savunma ve ticaretin gelişmesine önem veren Sultan İbrâhim İskender b. Muhammed döneminde (1648-1687) Güney Hindistan'dan gelen korsanlar adalara baskın yaptılar, ancak Sultan İbrâhim karşısında mağlûp oldular. 1166 (1752-53) yılında Malabarlılar Male'ye saldırdılar. Sultanlık sarayını tahrip ettikleri gibi Sultan Muhammed el-Mükerrrem İmâdüddin'i adalardan sürdüler. Maldivliler, Gâzî Hasan İzzeddin kumandasında giriştikleri mücadele sonucunda Fransızlar'ın da yardımıyla Malabarlıları ülkeden çıkarmayı başardılar.

XVII. yüzyılda Seylan'a hâkim olan Holland'a'nın ve ardından 1796'da Seylan'ı ele geçiren İngiltere'nin himayesine giren Maldivler 1887'de İngiltere'nin himayesini resmen kabul etti. 1932 yılında demokratik bir anayasa yürürlüğe girdiyse de sultanlık 1953'te Muhammed Emin Dîdî başkanlığında cumhuriyetin ilânına kadar devam etti. Aynı zamanda tarih ve biyografi gibi alanlarda birçok eser yazmış olan Cumhurbaşkanı Emin Dîdî'nin bir süre sonra devriliş öldürülmesinin ardından 1954'te tekrar sultanlığa dönüldü. Temmuz 1965'te İngiltere'den tam bağımsız hale gelen Maldivler'de 1968 yılında yapılan referandumla cumhuriyet yeniden ilân edildi ve İbrâhim Nâsir cumhurbaşkanı oldu. 1976 yılına kadar Gan adasındaki üssü kullanmaya devam eden İngilizler'in Maldiv topraklarından ayrıldıkları 29 Mart 1976 tarihi bağımsızlık

günü ilân edildi. 1965'ten itibaren Birleşmiş Milletler, 1976 yılından beri de İslâm Konferansı Teşkilâtı üyesi olan Maldivler 1982'de İngiliz Uluslar Topluluğu'na katıldı.

Millet meclisi sekizi cumhurbaşkanı tarafından belirlenen kırk sekiz üyeden oluşmaktadır. İslâm hukuk kurallarının geçerli olduğu ülkede meskûn adalarda otuzdan fazlası Male'de olmak üzere birçok cami bulunmaktadır. Maldivler halkı arasında eski yerli kültürlerin de etkisiyle kötü ruhlar, cin, büyü ve nazar gibi inançlar yaygınlık kazanmış olup çeşitli sıkıntı ve ruhî hastalıklar için belirli bir ücret karşılığında "fandita" adı verilen kişilere başvurulmaktadır. XIX. yüzyıl sonlarında Hindistan'dan gelen İsmâîlî mezhebine mensup Bohrâlar, Maldivler'in dış ticaretini uzun süre ellerinde tutmuşlarsa da 1950'li yıllardan sonra ülkeden çıkarılmışlardır. Maldivler'de Kur'an öğretimi veren geleneksel kurumların yanında Divehî dilinde veya İngilizce eğitim yapan okullar da bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Battûta, *er-Rihle* (nşr. Abdülhâdî et-Tâzî), Rabat 1417/1997, IV, 53-77, 98-100; İbn Mâcîd, *Kitâbü'l-Fevâ'id* (nşr. G. Ferrand), Paris 1921-23 → Frankfurt 1992, vr. 74^b, 75^a; Süleyman el-Mehrî, *el-'Umde'tü'l-Mehriyye* (nşr. G. Ferrand), Paris 1925 → Frankfurt 1992, vr. 24^a-25^a; Kâdî Hasan Tâceddin, *Târîhu İslâmî Dîbâ Maḥal* (nşr. H. Yajima), Tokyo 1982-84, I, 8, 10-11, 18-25, 27-28, 83, ayrıca bk. tür.yer; II, 188-190; Zambaur, *Manuel*, s. 306, 307; C. Maloney, "Divehi", *Muslim Peoples* (ed. R. V. Weekes), London 1978, s. 128-133; Zeynep Durukal – Mohammed Aslam, *Cultural Dimensions of Development in the OIC Member States*, İstanbul 1991, s. 11, 21, 53, 56, 71, 82, 87; Şâkir Mustafa, *Mevsû'atü düvelî'l-'âlemi'l-İslâmî ve ricâlihâ*, Beyrut 1993, III, 1959-1968; Tahir Mahmood, "Religion and the Constitution in Nepal, Maldives and India: A Comparative Overview of Three South-Asian Models", *Religion and Law Review*, I/1, New Delhi 1992, s. 1-20; A. D. W. Forbes – C. H. B. Reynolds, "Maldives", *ELP* (İng.), VI, 245-247; T. Lawson, "Divehi", *Encyclopaedia of the World Muslims* (ed. N. K. Singh – A. M. Khan), Delhi 2001, I, 382-385.

CAŞİM AVCI

MÂLEKA

(مالقة)

Yaklaşık sekiz asır
Endülüs İslâm hâkimiyetinde kalan
ve bugün Malaga diye anılan şehir.

İber yarımadasının güneyinde, Guadalmedina (Vâdilmedine) nehrinin Akdeniz kıyısında meydana getirdiği deltanın yanbaşı Gibralfaro (Cebelfâruh) denilen